

برای حمایت از حقوق پدیدآوران

دانشگاه شهید بهشتی

پایان نامه کارشناسی ارشد

دانشکده حقوق

گروه تجارت بین الملل

عنوان

تحلیل حقوقی سند دیجیتال

پژوهشگر:

فرید صادقی

استاد راهنما:

پرویز ساورایی

استاد مشاور:

مصطفی السان

۱۳۹۹

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر دستاوردهای مطالعات، ابتکارات و نوآوری های منتج از این اثر متعلق به دانشگاه شهید بهشتی است و دانشجو موظف به رعایت آیین نامه و منشور اخلاق در پژوهش برای ارائه یا چاپ مطالب مستخرج از این اثر است. نقل مطالب با ذکر مأخذ آزاد است.

صور تجلسه دفاع از پايان نامه دانشجويان دوره کارشناسی ارشد

بازگشت به مجوز شماره..... مورخ..... جلسه هیئت داوران، ارزیابی پایان نامه خانم/آقای..... به شماره شناسنامه..... صلادره از.....
.....
دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته.....
با عنوان

تحليل حقوقی سند دیجیتالی

به راهنمایی:

طبق دعوت قبلی در تاریخ..... تشکیل شد و براساس رأی هیئت داوری پایان نامه مزبور با نمره و درجه..... تصویب شد.
غیرقابل قبول (۰-۱۳،۹۹) ۲. قابل قبول (۱۴-۱۵،۹۹) ۳. خوب (۱۶-۱۷،۹۹) ۴. بسیار خوب (۱۸-۱۸،۹۹) ۵. عالی (۱۹-۲۰)

سمت در پایان نامه	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ علمی	نام دانشگاه	امضاء
۱. استاد راهنما:				
۲. استاد مشاور:				
۳. داور ۱:				
۴. داور ۲:				
۵. نماینده تحصیلات تکمیلی:				
۶. مدیر گروه:				

تذکر: این صور تجلسه صرفاً مبین نتیجه جلسه دفاع بوده و فاقد ارزش گواهی فراغت از تحصیل است.
بنابراین ارائه و یا پذیرش آن به عنوان گواهی فراغت از تحصیل هیچگونه جاهت قانونی ندارد.

تعهد قانون حفظ طبع

نام و نام خانوادگی:

عنوان پایان نامه/رساله:

استاد/استادان راهنما:

اینجانب..... تهیه کننده پایان نامه کارشناسی ارشد/رساله دکتری حاضر، خود را ملزم به حفظ امانتداری و قدردانی از زحمات سایر محققان و نویسندگان بنا بر قانون حفظ طبع می دانم. بدینوسیله اعلام می نمایم که مسئولیت کلیه مطالب درج شده با این جانب است. در صورت استفاده از شکلها، جدولها و مطالب سایر منابع، بلافاصله مرجع آن ذکر شده و سایر مطالب از کار تحقیقاتی این جانب استخراج شده است و امانت داری را به صورت کامل رعایت نموده ام. در صورتی که خلاف این مطلب ثابت شود، مسئولیت کلیه عواقب قانونی با شخص این جانب است.

نام و نام خانوادگی دانشجو:

امضاء و تاریخ:

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	چکیده:
۲	مقدمه
۲	۱- طرح موضوع
۳	۲- محدوده بحث
۳	۳- ضرورت تحقیق
۴	۴- نوآوری تحقیق
۵	۵- اهمیت تحقیق
۵	۶- اهداف تحقیق
۶	۷- انگیزه انتخاب موضوع
۶	۸- تاریخچه بحث موضوع
۷	۹- سؤالات تحقیق
۷	۱۰- فرضیه های تحقیق
۷	۱۱- طرح پلان و توجیه آن
۸	۱۲- روش تحقیق

فصل نخست: اسناد نوشته و دیجیتال

۱۰	مبحث نخست: مفهوم و ارکان سند نوشته
۱۰	گفتار اول: مفهوم سند نوشته
۱۲	گفتار دوم: ارکان سند نوشته
۱۳	مبحث دوم: انواع سند نوشته و اعتبار آنها

- گفتار اول: سند عادی ۱۳
- گفتار دوم: سند رسمی ۱۵
- گفتار سوم: اسناد و دفاتر تجاری ۱۷
- مبحث سوم: مفهوم و اقسام سند دیجیتال و مقایسه آن با عناوین مشابه ۲۰
- گفتار اول: مفهوم و انواع سند دیجیتال ۲۰
- الف: مفهوم فنی و حقوقی ۲۰
- بند اول: مفهوم دیجیتال از نظر فنی ۲۰
- بند دوم: مفهوم حقوقی سند دیجیتال و میزان ارزش اثباتی آن ۲۲
- ۱- مفهوم سند دیجیتال ۲۲
- ۲- ارزش اثباتی سند دیجیتال ۲۴
- ب: انواع سند دیجیتال ۲۶
- بند اول: سند دیجیتال عادی ۲۶
- بند دوم: سند دیجیتال مطمئن ۳۱
- گفتار دوم: مقایسه سند دیجیتال با عناوین مشابه ۳۴
- الف: مقایسه سند دیجیتال با سند الکترونیک ۳۴
- ب: مقایسه سند دیجیتال با داده پیام ۳۸
- ۱- مفهوم داده پیام ۳۸
- ۲- مصادیق تمایز میان داده پیام و سند دیجیتال ۴۳
- ج: مقایسه سند دیجیتال با سند کاغذی ۴۵
- بند اول: وجوه اشتراک و افتراق سند نوشته با سند دیجیتال ۴۶
- ۱ - وجوه اشتراک ۴۶
- ۲ - وجوه افتراق ۵۱

بند دوم: نقاط ضعف و قوت سند نوشته و سند دیجیتال ۵۷

۱ - نقاط ضعف ۵۷

۲ - نقاط قوت ۶۰

فصل دوم - اصول و قواعد حاکم بر اسناد دیجیتال

مبحث اول: اصل برابری سند دیجیتال با سند کاغذی و پذیرش در مراجع قضایی و اداری ۶۸

گفتار اول: اصل برابری سند دیجیتال با سند کاغذی ۶۸

گفتار دوم: اصل پذیرش سند دیجیتال در مراجع قضایی و اداری ۷۶

مبحث دوم: اصل نظام یکپارچگی سند دیجیتال و لغو قاعده بهترین دلیل ۷۸

گفتار اول: لغو قاعده بهترین دلیل ۷۸

گفتار دوم: اصل نظام یکپارچگی سند دیجیتال ۸۱

الف: مفهوم اصل سند دیجیتال ۸۱

ب: نحوه تولید سند دیجیتال ۸۶

ج: مفهوم نظام یکپارچگی سند دیجیتال ۸۷

مبحث سوم: سند دیجیتال به مثابه مصدافی از داده پیام ۸۹

گفتار اول: مصادیق داده پیام ۸۹

الف: سند الکترونیک ۸۹

ب: فراداده ۹۰

بند اول: مفهوم، انواع فراداده و قابلیت های فراداده ۹۰

۱ - مفهوم ۹۱

۲ - انواع فراداده و قابلیت های آن ۹۲

بند دوم: قابلیت استناد به فراداده به مثابه سند دیجیتال در مراجع قضایی و اداری ۹۳

نتیجه و پیشنهادها

نتیجه.....	۹۸
پیشنهادها.....	۱۰۱
منابع.....	۱۰۲
چکیده انگلیسی.....	۱۱۱

چکیده:

یکی از مفاهیمی که با ظهور اینترنت و فضای مجازی در کنار مباحث مرتبط با اسناد کاغذی در حقوق مطرح شد، اسناد دیجیتالی هستند. این مباحث که در چند دهه اخیر، در قوانین اخیر التصویب ایران منجمله قانون تجارت الکترونیک (مصوب ۱۳۸۲) و قانون آیین دادرسی کیفری (مصوب ۱۳۹۲) و آیین نامه اجرائی نحوه نگهداری و مراقبت از ادله الکترونیک (مصوب ۱۳۹۳/۵/۱۲) مورد اشاره قرار گرفته، مباحثی نظیر جایگاه و ماهیت اسناد دیجیتالی و داده پیام، میزان اعتبار و ارزشمندی آنها را مطرح ساخته است. این تحقیق با تحلیل مفاهیمی چون داده پیام، سند الکترونیک، سند دیجیتال و فراداده و رابطه بین آنها و میزان ارزش قضایی و قواعد حاکم بر آنها در نظام حقوقی ایران و مقایسه آن با اسناد کاغذی است. در نهایت با اثبات و قبول برتری اسناد دیجیتال بر اسناد کاغذی؛ این مسئله تشریح می شود که داده پیام با سند الکترونیک و دیجیتال با وجود نقاط مشترک دارای وجوه اختلاف نیز می باشند؛ چراکه مفهوم داده پیام بسیار وسیع تر از اسناد، در بردارنده اسناد الکترونیک، اسناد دیجیتال و فراداده است که با وجود شرایطی خاص دارای ارزش اثباتی در محاکم و مراجع قضایی هستند؛ مضافاً آنچه در خصوص این اسناد به جای اصل سند حائز اهمیت است؛ یکپارچگی این اسناد و عدم امکان رد آنها صرفاً به دلیل الکترونیک بودن است.

کلید واژگان:

سند دیجیتال، سند الکترونیک، داده پیام، ارزش اثباتی

در این قسمت به بیان چهارچوب کلی موضوع و چالش های آن خواهیم پرداخت.

۱- طرح موضوع

استفاده از وسایل الکترونیک و دیجیتال در دنیای امروز بسیار گسترده شده است و طیف کثیری از افراد جامعه با آن سروکار دارند. افراد، بسیاری از فعالیت های روزمره خود را از طریق سایت ها و شبکه های اینترنتی انجام می دهند و بسیاری از خرید و فروش های آن ها در فضای الکترونیک انجام می شود؛ قانون تجارت الکترونیک در این زمینه کمک شایانی به جامعه و نظام حقوقی کشور کرده است و می تواند گره گشای بسیاری از مشکلات باشد.

اما در خود این قانون نواقصی مشاهده می شود که نیاز به توضیح و تحلیل دارد و تحلیل صحیح از آنها می تواند گره گشای بسیاری از مشکلات باشد؛ یکی از مواردی که در مورد آن ابهام و سؤالاتی وجود دارد سند الکترونیک هست که سعی می شود تا به سؤالات و ابهامات پیرامون آن جواب داده شود و به درک درستی نسبت به آن برسیم.

موضوع دیگر این است که آیا داده پیام همواره می توانند به عنوان سند در دادگاه مطرح شوند و از منظر اثباتی چه تفاوتی با اسناد دیجیتال و الکترونیک دارند و به عبارت دیگر ارزش قضایی داده پیام ها به چه میزان است؟

در قانون تجارت الکترونیک هیچ گونه صحبتی از سند دیجیتال نشده است حال آن که باید ببینیم چه ارتباطی بین آن و نهاد مشابه یعنی سند الکترونیک وجود دارد و ابتدا به ساکن آیا اصلاً تفاوتی وجود دارد یا خیر و آیا در کنار تفاوت وجه یا وجوه اشتراکی نسبت به یکدیگر دارند یا خیر؟

رویکرد قانون نسبت به داده پیام نسبتاً مناسب است و از مقررات نمونه انسیتراال اقتباس گردیده است، اما سؤال جایی پیش میاید که آیا داده پیام همه اسناد الکترونیک و اسناد دیجیتال را در بر می گیرد یا فقط بخشی از آنها را در بر می گیرد؟

بساری از افراد جامعه و حتی عده ای از حقوقدانان مانند وكلا و قضات اصطلاح فراداده را نشنیده اند و نمی دانند که چیست و تا چه اندازه می تواند در پرونده های حقوقی و کیفری نقش داشته باشد و تا چه میزان می

تواند در پیروز شدن مهم و مثمرتر واقع شود که لازم است به صورت کامل و مفصل مفهوم، انواع، ماهیت و ارزش قضایی آن مشخص گردد.

تصور عموم این است که اسناد کاغذی ارزش قضایی بیشتری نسبت به اسناد دیجیتال و الکترونیک دارد و به راحتی می توان به آنها خدشه وارد کرد و آنها را حذف کرد یا از میان برد. حال آن که خواهیم دید که فارغ از جنبه اثباتی که وجه اشتراک هر دو است تفاوت های بسیاری دارند که باعث ترجیح اسناد دیجیتال و الکترونیک بر اسناد کاغذی می شود.

۲- محدوده بحث

در راستای وجود دو دسته اسناد در حیطه موضوع مورد بحث یعنی اسناد نوشته و اسناد دیجیتال لازم است که نه تنها نوع اول این نوع اسناد بررسی و ویژگی های آن تشریح شود، بلکه به مقایسه با نوع دوم نیز پرداخته و وجوه افتراق و اشتراک آن ها تشریح شود لذا با توجه به موضوع انتخابی هدف این تحقیق در ابتدای امر بیان و تشریح ماهیت، مفهوم و ارکان سند نوشته و میزان اعتبار اقسام این سند است.

در ادامه در مقام مقایسه با این نوع اسناد سند دیجیتال و ویژگی های آن چه از لحاظ فنی و چه از لحاظ حقوقی بررسی می شود. سپس نقاط ضعف و قوت سند نوشته و سند دیجیتال تشریح شده و در ادامه اصول حاکم بر این اسناد و امکان سنجی پذیرش آن ها در مراجع قضایی و اداری بررسی می شود. از آنجا که اصل مهم حاکم بر این نوع اسناد اصل نظام یکپارچگی است، به بیان مفهوم این اصل پرداخته شده و از سوی دیگر قواعد حاکم بر اسناد دیجیتال در مقام داده پیام، بیان شده و در نهایت جمع بندی لازم و پیشنهادات ارائه می شود.

۳- ضرورت تحقیق

بررسی قانون تجارت الکترونیک نشان می دهد که قانونگذار بدون این که تعریفی از سند الکترونیک داشته باشد صرفاً در چند ماده قانونی از الفاظ «سند»، «اسناد» و «نوشته» استفاده کرده است و این امر پرسش ها و ابهامات زیادی را در این خصوص به وجود آورده است که البته پاسخ به این پرسش ها را نمی توان در متون قانونی نظام حقوقی ایران یافت لذا در این پژوهش سعی شده است تا به پرسش های مذکور پاسخ مناسب و منطبق با قانون داده شود.

داده پیام در قانون تجارت الکترونیک در بند الف ماده ۲ توسط قانونگذار تعریف شده است. اما آن چیزی که ضرورت یک تحقیق را ایجاب می کند آن است که آیا داده پیام صرفاً ابزارهای الکترونیک سنتی مانند اینترنت یا کامپیوتر را در بر می گیرند یا شامل ابزارهای الکترونیک جدید مثل ابزارهای دیجیتالی و مغناطیسی هم می شوند.

آیا اطلاعات حاصل از این اسناد را می توان داده پیام نامید یا خیر و دیگر این که آیا داده پیام همان سند الکترونیک هست یا خیر و چه شباهت ها و تفاوت هایی بین آنها وجود دارد و آیا داده پیام می تواند نزد قاضی به عنوان یک سند یا دلیل به کار رود یا خیر؟

متن پنهان در اسناد دیجیتال که عموماً تحت عنوان فراداده به آن اشاره می شود نقش بسیار مهمی در کشف الکترونیک اطلاعات خصوصاً احراز صحت، اعتبار و یکدستی سند ایفا می کند.

با توجه به اهمیت روزافزون فراداده در حرفه حقوق خصوصاً در دعاوی قویاً لازم است که وکلا و قضات با ماهیت، مفهوم، ارزش و اهمیت بالقوه آن در پرونده های حقوقی و کیفری آشنا شوند.

ضرورت ایجاب می کند مفهوم، انواع، ماهیت و ارزش آن ابتدا به ساکن مورد بحث قرار بگیرد و بعد از آن قابلیت پذیرش و ارزش ادله ای فراداده بررسی شود.

اصولاً بین سند کاغذی و سند الکترونیک از حیث میزان پذیرش در محاکم و مراجع اداری تفاوتی نیست، اما از نظر کمی و کیفی واجد تفاوت های اساسی هستند که باز ضرورت ایجاب می کند به صورت کامل این تفاوت ها مورد بررسی قرار گیرد.

۴- نوآوری تحقیق

در این حوزه کتاب، مقاله و پایان نامه ای که به صورت جامع و مفصل به بررسی تحلیل حقوقی سند الکترونیک با نهاد های مشابه (سند دیجیتال، داده پیام، فراداده و سند کاغذی) بپردازد در حقوق داخلی و خارجی دیده نمی شود و منابع مرتبط تنها به بیان کلیات آن هم به صورت مبهم و پراکنده می پردازند، فلذا این پژوهش از این جهت که به صورت کامل و جامع این عناوین پرکاربرد در دنیای تجارت الکترونیک را مورد بررسی و تحلیل قرار می دهد جدید و بی سابقه است.

۵- اهمیت تحقیق

مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۲ قانون تجارت الکترونیک را به تصویب رساند. باید بیان کرد این قانون برای پیشبرد و رشد تجارت و ارتباطات الکترونیک و نیز شناسایی قانونی اسناد فراهم شده است. با وجود تلاش های فراوانی در تهیه قانون مذکور و این که تهیه چنین قانونی آن هم با صبغه کاملاً فنی کار بسیار دشواری بوده است؛ با این حال با توجه جدید بودن مباحث حقوق تجارت الکترونیک در بخش هایی از آن مشکلات و کاستی هایی دیده می شود.

یکی از موارد و مفاهیم بسیار پرکاربرد از منظر حقوق تجارت بین الملل و حقوق تجارت الکترونیک «سند الکترونیک» است. قانون تجارت الکترونیک علی رغم اهمیت سند الکترونیک به خصوص از نظر اثباتی، تعریفی از آن ارائه نکرده است و با به کار بردن الفاظی چون (نوشته) ابهامات زیادی را در این خصوص به وجود آورده است.

شایسته است تا با تحلیل حقوقی صحیح از سند الکترونیک ابهامات را در این خصوص بزداييم و به تعريف واحدی که مقبول همگان باشد برسیم.

از دیگر موارد و مفاهیم پرکاربرد خصوصاً در دنیای الکترونیک امروزه، «سند دیجیتال» است که قانون تجارت الکترونیک هیچگونه صحبتی از آن به میان نیاورده است و کاملاً در این مورد ساکت است و شایسته است به این اسناد توجه شود و همانند اسناد دیجیتال تحلیل صحیحی از آن به عمل آید.

«فرا داده» که شاید هنوز عده ای از حقوقدانان درک درستی از مفهوم آن نداشته باشند ممکن است از نظر حقوقی بسیار پرکاربرد باشد و بسیار در موفق شدن و پیروز شدن در پرونده ها نقش داشته باشد که قانون تجارت الکترونیک هیچگونه صحبتی از آن به میان نیاورده است و گویی این موضوع را آنگونه که باید و شاید مهم و ضروری تشخیص نداده است.

قانون تجارت الکترونیک به یک شباهت مهم بین اسناد کاغذی و اسناد دیجیتالی توجه کرده است و آن یکسان بودن جنبه اثباتی آن ها در نزد محاکم است غافل از این که بین این اسناد از جهات مختلف تفاوت هایی وجود دارد که باعث ترجیح این اسناد بر اسناد کاغذی می شود که شایسته است به صورت کامل بررسی گردد.

۶- اهداف تحقیق

۱- تحلیل حقوقی صحیح اسناد الکترونیک و رسیدن به تعریفی خالی از ابهام

- ۲- تحلیل حقوقی صحیح اسناد دیجیتال با توجه به عدم ذکر آن در قانون
- ۳- تحلیل حقوقی صحیح از داده پیام و وجوه اشتراک و افتراق آن با سند الکترونیک
- ۴- تحلیل رابطه بین داده پیام و سند دیجیتال و سند الکترونیک
- ۵- تحلیل حقوقی از مفهوم، انواع، ماهیت و ارزش فراداده
- ۶- بررسی وجوه اشتراک و افتراق بین اسناد دیجیتال و الکترونیک با سند کاغذی

۷- انگیزه انتخاب موضوع

تغییر و تحولات بنیادین در عرصه ارتباطات و تعامل افراد و به خصوص در روابط تجاری باعث شده اسناد دیجیتال جای کاغذ و سند فیزیکی را بگیرد که همین امر چالش‌ها و مسائل نوظهوری را از جنبه حقوقی مطرح ساخته است

از همین رو تحلیل این اسناد با دیدگاهی نوین و جدید و زاویه‌ای دیگر با پرهیز از عدم تکرار مطالب گذشته مورد توجه نگارنده قرار گرفته است تا میزان و درجه اعتبار این اسناد و اصول حاکم بر آن‌ها در نظام حقوقی ایران تحلیل شود.

۸- تاریخچه بحث موضوع

با عنایت به جست و جوی انجام شده در منابع چاپی و اینترنتی داخلی و خارجی، پژوهشی مستقل در حوزه تحلیل حقوقی سند الکترونیک با عناوین و نهاد‌های مشابه (سند دیجیتال، فراداده، داده پیام، سند کاغذی) که آن‌ها را به صورت تطبیقی و به صورت کامل و جامع بررسی کند وجود ندارد اما مقالات مجزا در مورد هر یک وجود دارد و آن مقالاتی از دکتر پرویز ساورایی استاد دانشگاه شهید بهشتی است که هر کدام را به صورت مجزا مورد بررسی و تحلیل قرار داده‌اند و بنابراین از منظر حقوقی، تجاری، آیین دادرسی مدنی و الکترونیک موضوعی جدید و بی سابقه می باشد.

۹- سؤالات تحقیق

الف) سؤالات اصلی:

۱- تفاوت و تمایز میان پیام، سند دیجیتال، سند الکترونیک و فراداده چیست؟ وجه تفاوتی بین سند کاغذی و سند الکترونیک و سند دیجیتال وجود دارد؟

ب) سؤالات فرعی:

- ۱- چه تفاوتی بین سند کاغذی و سند دیجیتال از منظر اثباتی وجود دارد؟
- ۲- آیا فراداده را می توان سند الکترونیک یا دیجیتال و یا داده پیام به حساب آورد؟

۱۰- فرضیه های تحقیق

- ۱- داده پیام با سند الکترونیک و دیجیتال و فراداده هر کدام مفهوم خاص خود را دارد که ضمن نقاط مشترک دارای وجوه اختلاف نیز می باشند، اما داده پیام هم اسناد الکترونیک هم اسناد دیجیتال و هم فراداده را در بر می گیرد.
- ۲- هر دو این اسناد با وجود تفاوت های جزئی در این حوزه دارای ارزش اثباتی هستند.
- ۳- اسناد الکترونیک و اسناد دیجیتال بر اسناد کاغذی ترجیح دارد و مزایای بیشتری نسبت به آن دارد.
- ۴- به نظر میرسد فراداده را می توان مصداق داده پیام دانست.

۱۱- طرح پلان و توجیه آن

نوشته و یا اسناد در حقوق ایران همانند سایر نظام های حقوقی متشکل از اسناد فیزیکی و الکترونیک است؛ اسناد فیزیکی یا به صورت عادی بوده و یا اینکه با رعایت شرایط خاصی رسمی هستند؛ قبل از بیان سند دیجیتال در دنیای مجازی لازم است در ابتدا این نوع نوشته های کتبی بررسی شود؛ جهت بررسی این مطالب پایان نامه در دو فصل به بررسی این موضوع می پردازد؛ بدین توضیح که: در فصل اول در ابتدا این نوع اسناد، مفهوم و ویژگی های آنها بررسی می شود و سپس اسناد دیجیتال تشریح می شود.

در ادامه مطالب به دنبال بیان اسناد دیجیتال باید در ابتدا این نوع اسناد و مفهوم آنها شناسایی شود، سپس سایر مفاهیم مشابه آن نظیر اسناد الکترونیک نیز تشریح شود؛ در ادامه این مسئله که داده پیام چیست و این نوع اسناد داده پیام تلقی می شوند یا خیر تشریح می شود .

در فصل دوم، قواعد حاکم بر اسناد دیجیتال بیان می شود؛ از آنجا که هدف بیان میزان اعتبار این اسناد در مراجع قضایی و اداری است؛ لازم است که این موضوع نیز که این اسناد چگونه می توانند به عنوان دلیل در محاکم مورد استناد قرار گیرد بررسی می شود؛ با این توضیح که بر اساس «قاعده اصل سند»، با ابراز سندی به عنوان دلیل اصل سند (نه کپی آن) باید ارائه شود.

نظر به اینکه سند انگاشتن الکترونیک به مثابه اصل به دلیل ویژگی های خاص آن دشوار است، آیا می توان گفت این قاعده در خصوص این نوع اسناد لغو شده تلقی می شود و یا خیر؟ دیدگاه حقوق ایران نیز در این خصوص باید مورد توجه قرار گیرد؛ از این رو در این قسمت در ابتدا این قاعده و سپس جایگاه آن در خصوص سند دیجیتال بررسی می شود . در نهایت نیز سند دیجیتال به مثابه مصدقی از داده پیام و اشکال مختلف آن به عنوان داده پیام و میزان اعتبار آنها با توجه به مقررات حقوقی ایران سنجیده می شود.

۱۲- روش تحقیق

این تحقیق از روش توصیفی-تحلیلی برای تحلیل مطالب استفاده نموده و شیوه گردآوری اطلاعات، کتابخانه ای است. همچنین استفاده از منابع چاپی. اینترنتی لاتین در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است. کتب، پایان نامه ها و مقالات از منابع اصلی این پژوهش هستند.

فصل نخست: اسناد نوشته و دیجیتال

در فصل اول این تحقیق جهت روشن شدن مفهوم و ماهیت اسناد دیجیتال و اصول حاکم بر آن در ابتدای امر لازم است که مفهوم و ارکان سند نوشته و کاغذی بیان و سپس ماهیت اسناد دیجیتال و تفاوت مفاهیم متنوع این حوزه بررسی گردد.

لذا پیرو همین هدف، در ابتدا اسناد کاغذی و جایگاه آن در حقوق ایران بررسی شده و سپس اسناد دیجیتال و اقسام آنها اعم از عادی و رسمی و ویژگی های آنها بررسی می شود. هدف اصلی از بیان این مطالب بیان ارزش اثباتی این اسناد در حقوق ایران خواهد بود که با توجه به قوانین حاکم در این خصوص مورد تاکید قرار گرفته است.

مبحث نخست: مفهوم و ارکان سند نوشته

قبل از بیان ارکان و اقسام اسناد دیجیتال لازم است در این قسمت مفهوم فنی و حقوقی این اسناد بررسی گردد که در ادامه بیان می شود.

گفتار اول: مفهوم سند نوشته

قانون آئین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱، با اختصاص مواد ۲۰۶ لغایت ۲۱۵ به بحث سند بدون اینکه به ارائه تعریفی در خصوص سند بپردازد.

قانون تجارت الکترونیک ایران مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ نیز با اتخاذ همین رویه تعریفی از سند الکترونیک بیان نکرده است.

سند در لغت به معنی «آنچه بدان اعتماد کنند، مدرک و مستند» «تکیه گاه و آنچه پشت بدو دهند»^۱، در معنای حقوقی نیز تکیه گاه و امری تلقی می شود که قادر به جلب اعتقاد دیگران به درستی ادعا می باشد؛ این امر می تواند نوشته باشد یا گفته و اماره و اقرار»^۲.

---

^۱ عمید، حسن، فرهنگ عمید، جلد ۲، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۹، ص ۱۴۶۸.

^۲ کاتوزیان، ناصر، مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظام حقوقی ایران، چاپ پنجاه و چهارم، انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۶، ص ۲۷۵.

سند در قانون مدنی ایران هر نوشته ای قابل استناد چه اعلام کتبی اشخاص باشد یا نظر کارشناس، صورت جلسه تحقیقات محلی، متن قوانین و آئین نامه ها و غیره در معنای اخص یا در اصطلاح حقوقی «هر نوشته قابل استنادی در مقام دعوا یا دفاع»^۱، بیان گردیده است.

برخی نیز بیان داشته اند سند هر نوشته ای است که قابل استناد باشد. از جمله اعلام کتبی اشخاص یا تصدیق نامه، نظر کارشناس، صورت جلسه تحقیق محلی، متن قوانین و آئین نامه ها که در این مفهوم، سند معادل معنای دلیل را دارد.^۲ بنابراین سند حقوقی در اصطلاح حقوقی با «قید کتبی بودن» از مفهوم عام سند جدا گردیده می گردد.

بنابراین نوشته زمانی سند است که در راستای انشای عمل حقوقی و یا اعلام واقعه حقوقی تنظیم شود و قابلیت استناد بودن در مقام دعوی یا دفاع را داشته باشد؛ مضافاً اینکه بایستی امضا یا اثر انگشت یا مهر نیز داشته باشد.^۳

لذا این مفهوم به معنای نوشته ای همراه با تایید ادعای کسی نسبت به چیزی یا جایی به طور رسمی است، مانند ادعای مالکیت و... و یا آنچه بتوان به وسیله آن ادعایی را اثبات یا رد کرد.^۴

لذا نوشته که شامل کلمات و ارقام یا علامات دیگر مثل علامات رمز که با وسایلی از قبیل دست انسان، ماشین تحریر، مهر، کامپیوتر یا وسیله چاپ و غیره روی اشیائی از قبیل کاغذ، چرم، پوست، برگ درختان، چوب، سنگ، فلزات، پارچه، نگاشته شده به نحوی که با نشان دادن الفاظ مقصود نگارنده را بیان نماید و فرم مخصوص نیز در آن شرط نمی باشد است دارای دو معنی است؛ در معنی موسع هر شیئی است که دلیل وجود حق یا یک رابطه حقوقی است و یا وجود شرطی را که دارای اعتبار حقوقی است فراهم می کند؛ چنانچه در ماده ۱۲۸۴ قانون مدنی بیان شده و با اینکه پاره ای از نوشته ها نیاز به امضاء ندارد و دلالت عرف بر تصمیم نهایی تنظیم

---

^۱ مدنی، جلال الدین، آیین دادرسی مدنی، انتشارات پایدار، ۱۳۹۴، ص ۸۰۴.

^۲ امیری، فتح الله، نقش و اعتبار اسناد رسمی در امنیت قضایی و اقتصادی با تأکید بر رویه قضایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، ۱۳۹۵، ص ۷.

^۳ ابهری، حمید، فاطمیان، امیرمسعود، حسنی، علیرضا، کی نیا، محمد، مطالعه تطبیقی قواعد حاکم بر حقوق اسناد الکترونیک از منظر قوانین ایران، مقررات آنسیترا ل و حقوق فرانسه، سال دهم، شماره ۳۷، ۱۳۹۶، ص ۴.

^۴ انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، جلد ۵، تهران: انتشارات سخن، ۱۳۸۱، ص ۴۲۶.